

**ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ МЕТОДУ
НАВЧАННЯ - ГРИ**

Гра як метод навчання використовується з давніх-давен. Зазначена проблема хвилювала багатьох дослідників зокрема В.Гнатюка, Р.Зайнулліну, М.Бурдіну, О.Федоренка, М.Курбатову, В.Верховинця, І.Петричука, М.Ганіну тощо. Спроби розгадати «таємницю» походження гри робилися вченими різних напрямів науки впродовж багатьох сотень років. До цих пір в теорії і практиці існують полярні точки зору – від повного заперечення вмісту виховної ролі в ігровій діяльності до крайнього її перебільшення і навіть абсолютизації культурного значення гри. На різних стадіях еволюції соціальний за змістом і формою феномен гри розвивався на всьому протязі людської історії і набував різних якостей і особливий суспільно – культурний сенс. Багато дослідників гри пов'язують її походження з релігійною культурою. Ігри довгий час були інструментом дії на хід історичних подій в суспільстві і природі [2, с.21].

Видатний філософ античності Платон першим почав розглядати дитячі ігри як засіб підвищення ефективності навчання, пізнавальної активності учнів, формування у них соціальних якостей і бажання працювати. Гру він розглядав як засіб цілеспрямованого спостереження за дітьми. У грі розкриваються якості і риси особистості, які залишаються прихованими за інших обставин. Вихованні і навчанні Платон відводив значну роль грі як методу діагностування особистості, вироблення відповідних знань, умінь і навичок.

Відомий римський оратор М.Квінтіліан висловив своє ставлення до гри. Він наголошував, що в цьому процесі потрібно знати міру, «щоб тоді, коли гра використовується недостатньо, не виникла ненависть до навчання, а тоді, коли її багато – звичка до бездіяльності». М.Квінтіліан вбачав у грі важливий засіб розумового розвитку дітей. Пропонував з метою вправлення дитячого розуму використовувати різні забави, наприклад, звертатися до учнів з різними

питаннями, на які б вони намагалися давати один перед одним кращі відповіді. Він був одностайним з Платоном, стверджуючи, що під час гри найлегше розпізнавати характер дітей: «немає іншого віку (крім дитячого), в якому б так однаково швидко переймалося і погане, і хороше; саме в цей період потрібно турбуватися про виправлення негативного, бо прикидатися діти ще не вміють, і легко піддаються переконанню»[4,с.25]. Отже, М.Квінтіліан наголошує на необхідності використання можливостей дитячого віку. Адже «швидше можна переломити старе дерево, аніж його поправити». Треба завжди пам'ятати, що «звичка, набута в дитинстві – то велика справа».

Цікавими є висновки французького філософа-гуманіста М.Монтеня (1533-1592): Навіть ігри та справи – і вони стануть невід'ємною й досить важливою складовою навчання, бо вони сприяють вихованню і тіла, і душі. Монтень доводив, що навчання і гра тісно між собою взаємопов'язані, вони гармонійно взаємодоповнюються.

Чеський педагог Я.Коменський (1592-1670) у процесі використання гри застерігав вихователів «не робити нічого понад міру». Це стосується доцільного дозування усіх видів діяльності, зокрема, й гри. Однак при цьому вихователями нехай будуть найкращі люди з людей, які вирізняються своєю моральністю – ось дієвий засіб забезпечення позитивного результату виховання.

На важливості дозвілля, яке в розвитку особистості є так само необхідним, як праця і задоволення різних фізіологічних потреб, наголошував англійський філософ і педагог Дж.Локк (1632-1704). Розваги не можуть не супроводжуватися задоволенням. Він радив учителям організовувати такі види дозвілля, які подобаються дітям. Надання дітям свободи в їх розвагах є корисним тому, що в умовах такої свободи розкриваються природні якості дітей, виявляються їх нахили і здібності. Разом з тим Локк наголошував, що педагог повинен добирати саме ті ігри, які є корисними для здорового розвитку дітей.

Гра розглядається як засіб фізичного вдосконалення дитини та її розвитку у працях французького просвітителя, філософа, письменника і

педагога Ж.Руссо (1712-1778). Він був переконаний, що з метою зміцнення тіла і сприяння його росту природа має свої засоби, яким не слід протидіяти. Не потрібно змушувати дітей залишатися на місці, коли їм хочеться ходити, чи змушувати ходити, коли їм хочеться залишатися на одному місці, нехай вони стрибають, бігають, кричать, коли їм хочеться. Всі ці рухи викликані потребами їх організму, який прагне зміцнитися. Саме у грі розвиваються не лише фізичні здібності, а й «вправляються» відчуття дотику, уміння бачити, розрізняти, слухати і чути. Діти мають усвідомити необхідність і користь таких занять.

Відомий педагог і громадський діяч, анатом і лікар, автор наукової системи фізичного виховання П.Лесгафт (1837-1909) у статті «Про ігри в сім'ї» висловив думку про серйозність та істотність проблеми використання ігор у сімейному вихованні, що у свою чергу, вимагає підвищення педагогічної культури батьків у сфері ігрової діяльності. Його увага викликана міркуваннями про те, що всю свою першу освіту в сім'ї дитина отримує за допомогою імітаційних ігор, в яких вона повторює все те з навколишньої дійсності, що залишає в неї найглибші сліди, і що найбільше відповідає її вмінням. Дитина завжди є дзеркалом середовища; вона в іграх засвоює всі звички та звичаї свого оточення, сприймаючи все, що частіше бачить і про що дізнається від осіб, які її оточують. Цінними залишаються поради П.Лесгафта педагогам щодо організації ігрової діяльності учнів. У шкільні роки дитина продовжує гратися. У грі відбувається її фізичний розвиток, виховання моральних якостей, духовне зростання. Тому П.Лесгафт глибоко переконаний, що школа повинна сприяти розвитку індивідуальних здібностей особистості, значну роль відводячи засобам гри. У системі фізичного виховання П.Лесгафт надавав першорядного значення іграм. Він зазначав, що послідовно і вміло проведені ігри швидше привчають дитину володіти собою, зосереджувати свою увагу на справу. Гра привчає до правдивих взаємин і створює гарне товариство. Аналізуючи досвід використання гри в Англії, П.Лесгафт наголошував на її педагогічних можливостях. Він зазначав, що серйозне керівництво ігровою

діяльністю є процесом складним, воно вимагає від керівництва гри розуміння справи і великої підготовки [1, с.40].

Традиції світової філософської та педагогічної думки стосовно ролі ігри у формуванні особистості дитини та позиції педагога в цьому процесі продовжили відомі вітчизняні педагоги. Серед них – К.Ушинський (1824-1870), який зазначав, що «педагогічні засоби і методи виховання є різноманітними, і лише знайомство з усім цим розмаїттям може вберегти вихователя від тієї впертої однобічності, яка, на нещастя, дуже часто зустрічається у педагогів-практиків, не знайомих з педагогічною літературою. «Звичайно, враховуючи вік, потрібно дати час (дітям) і для ігор, але щоб гра була справжньою грою...»[4, с.14]. Надаючи великої уваги грі у справі навчання та виховання, видатний російський педагог переконував, що теорія і практика дитячих ігор має стати одним з головних предметів в учительських семінаріях.

Дітям майже не можливо нормально себе поводити (вони відчують щось на зразок справжньої хвороби), якщо в їхньому житті немає гри, швидких рухів, калейдоскопу справ і можливості прикласти свої сили до якоїсь справи, зауважує С.Шацький (1878-1934). Прагнення грати, перетворювати всі життєві враження на гру – характерна риса, притаманна дітям та підліткам. Окрім необхідності бути захопленими своїми «дитячими справами», їм потрібно жити багатим емоційним життям. У цій сфері велике значення має гра у широкому розумінні цього слова. Для дитини мати простір для гри – означає бути нормальною. Гру С.Шацький справедливо назвав «життєвою лабораторією дитинства», яка дає той аромат, ту атмосферу молодого життя, без якої ця пора була б некорисною для людства. Він розумів гру як спеціальну обробку життєвого матеріалу, в якому закладено найздоровіше ядром розумної школи дитинства. Невимушена дитяча гра дає простір уяві, відображає в собі життєвий досвід дітей. Її хід залежить не лише від швидкості, спритності рухів, рівня кмітливості, але й від багатства внутрішнього життя, що розвивається в душі дитини[5, с.16]. Поради С.Шацького щодо методики організації ігрової діяльності дітей та підлітків знайшли своє відображення у його настановах, що

у грі має бути метод, має бути відома послідовність в іграх, вводити ігри треба, враховуючи вік їх учасників, правильно розподіляючи дітей по групах, і маючи на увазі кількість гравців[5, с.13]. Важливим для сьогодення залишається висновок С.Шацького про те, що зародки творчої сили існують майже у всіх: у маленьких і у великих людей – потрібно лише створити для її прояву необхідні умови. Такі сприятливі умови для розвитку творчих, організаторських та пізнавальних здібностей у грі мають створити дорослі вихователі, вчителі, психологи, педагоги-організатори, батьки.

Природне життя дитини наповнене грою, вона є великим учителем дитини, - вважав П.Блонський (1884-1941). Учений зазначав, що гра не є безцільною витратою енергії дитини, у ній розвивається і виявляється особистість у своїх найглибших зачатках. В іграх розвиваються органи рухів і відчуттів дитини, її увага і уява, кмітливість і швидкість реакції, наслідування і творчість, соціальні почуття, підкорення законам і т.д. Грати для дитини – означає нагромаджувати досвід, поєднаний з активністю. Особливе місце відомий педагог і психолог відводив народним іграм, які, на його думку, є одним з найкращих засобів для засвоєння дітьми національної культури.

У період навчання в школі дитина ще багато і довго грається, відзначав видатний педагог і письменник А.Макаренко (1888-1939). Гру він називав важливим методом роботи з дітьми, зауважуючи, що помилково вважати гру одним із дитячих занять. Наголошуючи на тому, що в дитячому віці гра є нормою, він твердив, що дитина повинна завжди грати, навіть тоді, коли виконує серйозну роботу. У дитини є пристрасть до гри і її слід задовольнити. А.Макаренко писав, що потрібно створити умови для гри, пронизати цією грою все життя дитини. Одним з перших у радянській педагогіці він зробив акцент на важливості розуміння батьками ролі гри у вихованні дитини, батьківського керівництва ігровою діяльністю на різних вікових етапах її життя. У лекції для батьків, присвяченій грі, А.Макаренко писав, що гра приносить дитині радість творчості, перемоги чи естетичної насолоди. Гра сприяє розвитку фізичних та

психічних зусиль особистості, без яких життя і діяльність людини немислимі». А.Макаренко ратував за таку гру, у процесі якої дитина розвивалася б, була активним діячем та мислителем, а не пасивним спостерігачем[6, с.64].

Глибоке розуміння психології гри, її значення у навчанні, розвитку та вихованні особистості дитини простежується в роботах видатного українського педагога й психолога Г.Ващенка (1878-1976). Г.Ващенко акцентував увагу на тому, що ігрова діяльність, особливо «організована у груповій формі», є засобом соціалізації особистості, оскільки вона формує її соціальні почуття. Спільні ігри виробляють у дітей здібність організовувати, діяти, підкорюватись певним правилам, бути дисциплінованим, виховують наполегливість, витривалість, послідовність у дії, свідомість відповідальності тощо. Правильно організована гра, на думку педагога, сприяє формуванню дружніх взаємин, вихованню культури спілкування, створення доброго настрою.

Позитивні наслідки дає гра у сфері психічного розвитку дитини. Адже завдяки грі у дитини розвивається й удосконалюється процес сприймання. Граючись, дитина привчається чітко відрізняти кольори, звуки, кінестетичні й дотикові подразнення. Гра позитивно впливає на емоційний розвиток дитини. У грі діти вчаться радіти, бути веселими, життєрадісними, оптимістичними. Тому не лід забороняти дітям гратися. Однак, дорослі, особливо батьки, часто бачать у грі лише забаву найбільшою карою для дитини,- зазначає Г.Ващенко, - є заборона гратися. Батьки, а тим паче – педагоги, повинні знати і завжди пам'ятати, що гра – цікава й змістовна – завжди навчає, розвиває, формує й виховує особистість дитини». З погляду психолога він зауважує, що людині ніколи в житті не переживає таких чистих, радісних хвилин, які вона переживає під час дитячих ігор. Видатний педагог наголошує, що через відсутність ігор у дитячому віці формуються песимістичні погляди дитини, оскільки вона не навчилася бути оптимістом.

Широкий спектр питань педагогічного значення гри й необхідності організації ігрової діяльності молодших школярів висвітлює теорія і методика навчально-виховного процесу, побудованого на гуманістичних засадах.

Л.Виготський підкреслював виховну доцільність організації позакласної ігрової діяльності в різновіковому дитячому колективі [1, с.89]. Необхідність використання гри в організації навчальної роботи з молодшими школярами розглядали й інші науковці[1; 2; 3; 4; 5].

Отже, гра – це системна, багатокомпонентна діяльність, яка виникла багато тисячоліть назад. Гра – це своєрідна пізнавальна діяльність соціально-культурного характеру, яка дозволяє дитині привласнювати соціальний досвід і навчатися перетворювати світ. Треба наголосити, що гра – це така форма життєдіяльності дитини, об'єктивні властивості якої еквівалентні реалізації й актуалізації сутнісних потреб і можливостей особистості; дослідники гри відзначили її багатовекторний вплив на дитину – зв'язок з фізичним розвитком, удосконаленням психічної сфери, вихованням і навчанням, підготовкою підростаючого покоління до майбутньої трудової діяльності тощо.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Близнюк О.І. Ігри у навчанні іноземних мов/ О.І.Близнюк// Англійська мова в початковій школі. –2010. –№5. –С. 26-29.
2. Борисов Є.А. Вплив рольової, комунікативної гри навчання англійської мови / Є.А.Борисов //Англійська мова та література. – 2002. – № 3. – С. 29 – 31.
3. Виготський Л.С. Роль гри у розвитку дитини/Л.С.Виготський // Питання психології. – 2000. –№2. –С.86-97.
4. Колодько Т. Методологічний аспект професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови / Т. Колодько // Рідна школа. – 2007. – № 1. С. 48 – 51.
5. Тульнова О.В. Використання комунікативного методу навчання іноземного говоріння на практиці/О.В.Тульнова// Англійська мова та література. – 2010. – № 7. – С.2 – 5.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА СТАТТІ

- 1) Покорна Людмила Миколаївна;
- 2) Кандидат філологічних наук, доцент;
- 3) Херсонський Державний Університет;
- 4) Кафедра філології, доцент;
- 5) 0661023779;
- 6) v.pokorny2013@yandex.ru